ההתגייסות החות'ית לאוקראינה: ברית אסטרטגית עם רוסיה או תחילת מלחמת עולם?

written by אלי קלוטשטיין | 26.11.2024

ספינות רוסיות גדולות עצרו את הפלגתן באופן יוצא דופן יחסית בדרום הים האדום. היה זה סוף יולי, אמצע הקיץ החם. כמה אנשים ממוצא רוסי ירדו מהספינה ונאספו על ידי פעילים חות'ים מתימן בסירות שהמשיכו בדרכן לחופי המדינה הענייה. אותם רוסים נשאו מזוודות ותיקים, אך לא נראה שהם היו גדולים די הצורך כדי להכיל כלי נשק או חלקים של אמצעי לחימה. הרוסים ירדו מהסירות בתימן, ושהו בה שלושה ימים.

לדברי מקורות מודיעיניים וביטחוניים, הייתה זו התפתחות מדאיגה ביחסים שבין רוסיה לחות'ים: באופן שמזכיר את המלחמה הקרה, מוסקבה שלחה לתימן "יועצים צבאיים", כדי שיסייעו לארגון הטרור השיעי במלחמתו בשלטון המרכזי במדינה. בהמשך הוסיפה מוסקבה להפעיל יועצים כאלה במדינה, ששהו שם במסווה של "סיוע הומניטארי" – בדיוק כמו שעושים יועצים איראנים כבר שנים ארוכות.

בשנה האחרונה, קצת אחרי פרוץ מלחמת חרבות ברזל, החלו הקשרים בין רוסיה למורדים השיעים בתימן להתהדק. בין היתר, זו תוצאה של התלכדות אינטרסים של שני הצדדים, אך בעיקר היא אירעה סביב ההתקרבות של הקרמלין לאיראן ולארגוני השלוחה האזוריים שלה בשנים האחרונות. ככל שהתחממו היחסים בין מוסקבה לטהרן, וככל שרוסיה החלה להישען על התמיכה האיראנית במלחמתה באוקראינה – כך היא גם החלה בעצמה לספק עזרה מסוגים שונים לארגוני טרור אזוריים.

שיאו של התהליך בין הקרמלין לחות'ים, לפי שעה, נחשף בידיעה שפרסם העיתון פייננשיאל טיימס השבוע: לפי הדיווח, מאז יולי החות'ים סייעו לרוסיה לגייס מאות גברים תימנים כדי שיילחמו בחזית באוקראינה. הם הובהרו למדינה בתרמית, אחרי שסונוורו על ידי הבטחות לשכר גבוה ולתפקיד ביטחוני מעניין.

תימן, כזכור, היא אחת המדינות העניות בעולם כולו. כאשר הוצע לתושבים במדינה כסף, הם מיהרו לקפוץ על המציאה. כאשר נאמר להם שגם יקבלו אזרחות רוסית, איש כבר לא היסס. כמה רבה הייתה ודאי הפתעתם עם בואם לרוסיה, כאשר גויסו בכפייה לצבא הרוסי, הולבשו מדים ונשלחו לחזית.

למגויסים הטריים לא הייתה הכשרה צבאית קודם לכן. הם חתמו על חוזים בשפה שלא הבינו, אחרי הבטחות שווא שהשתיקו את חשדם. מכיוון שרוסיה צריכה כמה שיותר חיילים כשירים,

התימנים הצעירים הללו שימשו בין היתר כ"בשר תותחים", ונשלחו לעבור ביערות מלאים במוקשים מבלי שידעו אם הצעד הבא שיפסעו יהיה גם האחרון בחייהם.

התעלומה הגדולה שסובבת את הסיפור הזה היא מה התמורה שמקבלים החות'ים. טים לנדרקינג, השליח האמריקני המיוחד לתימן, ציין כי הרוסים דנים כיום עם המורדים התימנים בהעברה של כלי נשק מתקדמים, וכי הם מטפחים את הקשרים איתם באמצעות נציגים של מוסקבה שיושבים בצנעא. לדבריו, סוג כלי הנשק שהרוסים שוקלים להעביר לחות'ים "מטריד".

למעשה, השנה כנראה רק בשנייה האחרונה נמנעה העברתם של כלי נשק מתקדמים כאלה. באוגוסט דווח כי רוסיה הכינה משלוח של טילים וציוד מתקדם לתימן, אך נסוגה לאחר פעילות מדינית שקטה של ערב הסעודית וארה"ב גם יחד. הספינות כבר היו כנראה בים האדום, ולבסוף הסתפק הקרמלין במשלוח של היועצים הצבאיים, במקום להעביר את כלי הנשק עצמם.

כשחושבים על זה, קשה לומר שצריך להיראות מופתעים מהימצאותו של נשק רוסי בידי החות'ים. הרי לפי עדויות של חיילי צה"ל בחודשיים האחרונים, הם נתקלים בלבנון ב"מצבורי נשק גדולים ואיכותיים" שמקורם ברוסיה, אשר שימשו את חיזבאללה ביעילות רבה. כלי נשק אלה כוללים טילים נגד טנקים מסוג קורנט, רובי קלאצ'ניקוב, ועוד. חיילים מספרים למשל שהם מוצאים כלי נשק עטופים באריזות המקוריות, מכוסים עדיין בניילונים, ומוסתרים במקומות המחבוא הרבים שחיזבאללה הכין בדרום המדינה.

אם רוסיה מסייעת כך לחיזבאללה, מדוע שלא תעזור גם לארגונים אחרים שחברים בציר שמובילה איראן? ואכן, מומחים של האו"ם דיווחו עוד בנובמבר שעבר על ניסיונות להבריח לתימן טילים נגד טנקים, רובים וכלי נשק אחרים, שיוצרו ככל הנראה ברוסיה.

העסקה עם סוחר המוות

החות'ים זוכים לתמיכה רוסית מאז תחילת המלחמה. מוסקבה אינה מגנה את שיגורי הטילים הבליסטיים מתימן לישראל, ומצד שני פועלת בזירה המדינית בנחרצות נגד המתקפות האמריקניות והבריטיות על מטרות חות'יות בתימן ותוקפת אותן בחריפות.

הקרמלין אינו מסתפק בסעד רוחני, ופועל גם במישור הארצי כדי לעזור לחות'ים. גם אם את המשלוח באוגוסט בסוף רוסיה כנראה ביטלה, היא עדיין מצאה דרכים אחרות לעזור בממד הצבאי למורדים השיעים, וככל הנראה בכל זאת העבירה לה אמצעי לחימה כלשהם.

הדוגמה הראשונה היא אותם יועצים צבאיים שהוזכרו לעיל. בנוסף, ככל הידוע לגורמים מערביים, הרוסים דאגו שהחות'ים יצוידו ברובים קלים ובתחמושת. אחד הסיפורים המעניינים בהקשר זה הוא איש הקשר ששימש את הרוסים לבחינה של אישור רכש כזה בידי החות'ים: ויקטור בוט, המכונה "סוחר המוות", נחשב לסוחר הנשק הגדול בעולם, ושימש השראה לסרט "שר המלחמה" הזכור לרע בכיכובו של ניקולס קייג'.

בוט, שנעצר בתאילנד ב-2008 והוסגר לארה"ב אחרי עיכובים ארוכים, נשפט ל-25 שנות מאסר אחרי שהספיק למכור נשק לכל ארגון מורדים ורודן אפשרי באפריקה, אסיה ועוד. הוא ריצה עשר שנות מאסר, עד ששוחרר לפני שנתיים במסגרת עסקה בין האמריקנים לרוסים שכללה את שחרורה ממעצר של כוכבת הכדורסל בריטני גריינר. השחקנית כיכבה כמה שנים במדי קבוצות רוסיות, עד שנעצרה במוסקבה בתואנת שווא, לדברי האמריקנים ונשפטה על החזקת סמים לתשע שנות מאסר. כאישיות מפורסמת ומוכרת בארה"ב, המגעים לשחרורה היו אינטנסיביים, והמחיר שכלל את שחרור בוט מהכלא היה גבוה בהתאם.

בתחילת השנה פורסם כי בוט "חזר לעסקים" והחל לתווך בין החות'ים לבין הצבא הרוסי, בין היתר בניסיון לרכוש רובים אוטומטיים מתקדמים בעסקה ששוויה 10 מיליון דולר. לפי הדיווח, הייתה זו עסקה קטנה בשלב הראשון, שהתנהלה מול שני גורמים חות'יים שנסעו לבירה הרוסית תחת המסווה של סוחרים המעוניינים לרכוש כלי רכב וחומרי הדברה. בשיחה בין הצדדים עלתה כנראה האפשרות לבחון רכש של טילים נגד מטוסים, טילי קורנט ועוד.

לפי הכתבה שפורסמה אז בוול סטריט ז'ורנל, משלוח כלי הנשק היה אמור להגיע לנמל חודיידה תחת מסווה של מזון החל מאוקטובר. נמל זה נבחר כיעד משום שרוסיה כבר שלחה אליו כמה פעמים מכולות של חיטה, והוא משמש תדיר להברחות של איראן לתימן. בכל מקרה, כנראה היה זה רק צירוף מקרים שחיל האוויר הישראלי הפציץ את נמל חודיידה ב-29 בספטמבר אחרי כמה מתקפות חות'יות לעבר ארצנו, פגע במחסני נשק, וגרם "נזק אדיר" ב"סדרת פיצוצים שהרעידו את העיר".

בחודש שעבר אירעה התפתחות נוספת, מדאיגה יותר ממשלוח של רובים קלים: לפי דיווחים בארה"ב, רוסיה בחנה את האפשרות להעביר לחות'ים מידע גיאוגרפי שיאפשר להם לתקוף ביעילות ובדיוק ספינות בים האדום. בין היתר דובר על מידע מלוויינים שמאפשר לזהות את המיקום של הספינות בים, וגם לוודא את זהותן של אותן ספינות. זאת, בין היתר, גם בעקבות "תקלה" חות'ית, שבמסגרתה נפגעה ספינה בבעלות רוסית שעברה בסמוך לתימן. מאוחר יותר, לקראת סוף החודש, דווח כי המידע אכן הועבר לחות'ים, אחרי שנשלח קודם לכן לאנשי משמרות המהפכה שמוצבים בתימן. מידע זה שימש בפועל כדי לפגוע בספינות שעברו באזור.

אף שהתוצאה של השימוש במידע זה ברורה, לא ידוע עד הסוף מה היה המניע של הרוסים. יכול להיות שהמטרה הייתה למנוע פגיעה בספינות רוסיות, ולא הרצון לתקוף ספינות מערביות. מלבד אותה תקרית במאי, החות'ים הצליחו להימנע מתקיפה של ספינות סיניות ורוסיות. עוד במרץ דווח כי שתי המדינות הללו הגיעו להסכם סודי עם המורדים השיעים, ובמסגרתו התחייבו החות'ים לאפשר לספינות של סין ורוסיה לעבור בבטחה בים האדום.

אלא שלמיליציה השיעית חסרה הטכנולוגיה שתאפשר להם להבדיל בוודאות מלאה בין ספינות כאלה לבין ספינות מערביות. אם הרוסים העבירו להם מידע לווייני כזה, הרי שהם יכולים באמת להימנע מתאונות. אגב, ניתן להניח די בבטחה שהמידע עבר הרבה לפני אוקטובר שעבר, שכן

ביולי דווח כי מכליות רוסיות חזרו לשוט בנתיבי הים האדום, למרות הסכנה ואף שאחת מתוך אלה שזוהו באזור הותקפה קודם לכן בידי החות'ים. המסקנה של התעוזה הרוסית במקרה הזה היא שמפעילי הספינות החליטו להסתכן כדי להגדיל את הרווח שלהם, על אף החשש מפגיעה או שהם ידעו בוודאות שלא יותקפו, עקב מגעים חשאיים שלא נחשפנו אליהם. לרוסים, כידוע, יש היסטוריה מוכחת של הצלחות בבניית מנגנונים למניעת חיכוך.

התפתחות נוספת באחרונה מדאיגה מאוד: איראן החלה לתווך בין רוסיה לחות'ים על האפשרות להעביר להם טילים מתקדמים נגד ספינות מסוג יאחונט. לא רק שהאירוע הזה מדגיש את הקשרים המתהדקים בין טהרן לקרמלין, אלא שהוא מהווה סכנה אמיתית של ממש לספינות בים האדום. טילי יאחונט מהירים ומדויקים במיוחד, ויעילים באופן קטלני גם נגד כלי שיט צבאיים. יש להם טווח של יותר מ-300 קילומטרים, והצדדים כבר נפגשו פעמיים כדי לדון באפשרות של רכש של כמה עשרות כאלה. אפשר להזכיר כיצד טיל מסוג כזה פגע בספינת חיל הים "חנית" במלחמת לבנון השנייה, והביא למותם של ארבעה חיילים. כבר לא מדובר במקרה הזה בנשק קל, אלא בתחמושת כבדה, מהסוג הכי קטלני שיכול להיות. נשק כזה בידי החות'ים הוא אמצעי מסוכן מאוד.

צוברת חובות

המעורבות האיראנית בקשר שבין החות'ים לקרמלין איננה מפתיעה, אך היא מדאיגה. בעבר ניתן היה לייחס למעורבות הרוסית במזרח התיכון מניעים אחרים. כך למשל, אחד המניעים האפשריים לחימוש החות'ים עשוי היה להיות נקמה במערב על האופן שבו הוא מעביר אמצעי לחימה מתקדמים יותר ויותר לקייב, כולל הטילים ארוכי הטווח שמאפשרים לאוקראינים לפגוע בלב השטח הרוסי. לכן, למשל, בעבר גורמי מודיעין אמרו כי הם צופים שנשיא רוסיה ולדימיר פוטין יבחר אילו אמצעי לחימה לשלוח לגורמים שונים במזרח התיכון בהתאם למה שהמערב עצמו עושה באוקראינה. אם תרצו, זה דומה למשוואות של חיזבאללה: ככל שמדרגת ההסלמה עולה, כך גם הצד השני מגיב בעוצמה דומה.

אבל יש גם סיבות אחרות למעורבות הרוסית במזרח התיכון: הראשונה היא שהרוסים ניסו לטפח קשרים באזור על רקע המאבק הבין-גושי העולמי בארה"ב, וכך לתמוך בכל קבוצה שעוינת את ארה"ב באזור. הסיבה השנייה היא שפעילות באזור כמו תימן, שאינו מצוי במרכז תשומת הלב העולמית, יכולה לשמש את הרוסים להחרפת העימות ה"שקט" מול ארה"ב, אך ללא חשש להסלמה. זו דרך להגביר את הלחץ על ארה"ב ובעלות בריתה, אך לא באמצעים ישירים אלא בעקיפין. סיבה נוספת, כמובן, היא רצון להגדיל כוח והשפעה.

כעת, עם זאת, נראה שמשהו בסיסי בעמדה הרוסית השתנה. אם בעבר היה נדמה שלקרמלין יש מעט להרוויח מהתלקחות של ממש בעימות כלשהו במזרח התיכון, ובים האדום בפרט, לא בטוח שזו עדיין עמדתו של הקרמלין. האינטרסים הרוסיים, כך נראה, השתנו. למוסקבה כנראה כבר לא משנה כעת אם החות'ים יציתו סכסוך רחב יותר, כל עוד הם פוגעים בארה"ב ובבעלות

בריתה. חמור מכך, רוסיה בפועל הכניסה את אנשיה לתימן, מה שמעמיד אותם בצל הסכנה להיפגע אם הסכסוך במדינה יסלים. למעשה, היא יצרה תסריט תיאורטי שבו תהפוך בעצמה לאחד הצדדים במשבר.

בראייתי, השינוי המרכזי שהתרחש באחרונה הוא התהדקות הקשרים עם איראן, ובעיקר התלות בה. הרוסים נעזרים באיראנים באופן משמעותי לצורך המשך המלחמה באוקראינה, כשהם מקבלים מהם כטב"מים לתקיפה, טילים בליסטיים ועוד. משמעות הדבר היא שמוסקבה מקיימת כעת יחסי גומלין עם איראן מעמדה אחרת, שונה מבעבר. היא צוברת חובות כלפיה, ומחויבת גם להחזיר לה טובות בתמורה. היחסים בין השתיים הופכים מורכבים בהרבה כעת. זה יכול להסביר, למשל, את הנכונות הרוסית לשגר לוויינים איראניים לחלל, למכור לטהרן מערכות הגנה אווירית ומטוסי קרב מתקדמים (ואפילו לאפשר לה לבנות אותם באיראן עצמה), סיוע לגורמים כגון חיזבאללה וגם החות'ים ולא רחוק היום שבו רוסיה אפילו אולי תסכים לעזור לטהרן בתחום הגרעין. בשלב הנוכחי, הטובות שמחזירה מוסקבה מגולמות בנשק מתקדם שעובר לידיים הלא נכונות.

אגב, הדברים נכונים גם ביחס לסיוע שמקבל הקרמלין ממדינות כגון סין וצפון-קוריאה, ששלחה אלפים מחייליה לחזית האוקראינית. רוסיה מוצאת את עצמה מתבוססת בבוץ האוקראיני, וכך היא חייבת יותר ויותר טובות לגורמים אחרים ב"ציר" שהיא נדבקת בו. יתרה מכך, אם בעבר היה נדמה שהיא ראש חץ בציר הזה, שכולל גם סין ואיראן, בין היתר, כעת לא בטוח שמצבה הגיאו-פוליטי לא הפך אותה דווקא לנגררת שלו.

דבר אחד בטוח: הציר הזה עסוק כעת בשלוש או ארבע חזיתות של מאבק בגורמים מערביים, כאשר השלוחות השונות שלו משתפות פעולה ביחד בסכסוך הזה. כך, במלחמה באוקראינה יש נשק איראני, חיילים צפון-קוריאנים ולוחמים תימנים, בלבנון נמצאו מצבורי נשק סיני ורוסי, ובים האדום מקבלים החות'ים סיוע מאיראן ומרוסיה, כמו גם מחיזבאללה וממיליציות עיראקיות (שאולי בעצמם שולחים לתימן נשק רוסי).

משמעות הסיוע הרוסי לחות'ים היא שמעצמה גדולה, חברה קבועה במועצת הביטחון, עוזרת לארגון טרור לשבש נתיבי תעבורה ימיים, בניגוד לחוק הבינלאומי וגם לאינטרסים המסחריים שלה. היא מסייעת לו לתקוף ספינות אמריקניות, בריטיות ועוד. קשה לקרוא לזה מלחמה "קרה", ואולי דווקא כדאי לשפוט את המצב לחומרה, להסתכל על המציאות בעיניים קרות ולהבין: מלחמת העולם השלישית כבר פרצה לנגד עינינו.

חילופי הממשל בארה"ב, לצד העובדה שהנשיא הנוכחי ג'ו ביידן מהווה כיום ברווז צולע, מנוצלים על ידי הרוסים והאיראנים לשיפור עמדות, לקראת ההתפרצות הגדולה שאולי עוד צפויה לנו בהמשך. כאשר כל עיני העולם נשואות ל-20 בינואר, רבים מנסים להגיע לכניסתו של הנשיא דולנד טראמפ לתפקיד במקום טוב יותר משהם מצויים בו כרגע. מבחינה רוסית, משמעות הדבר היא מתקפה עוצמתית יותר באוקראינה, וגם שיפור המצב של כל בעלי הברית שלה.

אחת הזירות האחרונות שטרם התפרצו בהקשר זה היא טאייוואן, שעומדת בצל איום מתמיד, הולך וגדל, של הסינים. כדאי בהקשר זה לשים לב לדברים שאמר סגן שר החוץ הרוסי השבוע: ארה"ב מחזקת את הקשרים הביטחוניים שלה עם טאייפיי ומספקת לה נשק, תוך התעלמות מעיקרון "סין האחת", הוא הצהיר, וציין כי הסיבה לכך היא שארה"ב מעוניינת להתערב בענייני האזור ולעורר סכסוך באסיה, בהתאם לאינטרסים שלה. מה הקשר בין רוסיה לטאייוואן, ואיך ארה"ב בכלל נכנסת לסיפור? התשובה היא שזו מלחמה בין שני צירים, וטאייוואן היא זירה נוספת שעשויה להפוך לחלק מהמאבק הזה.

ישראל גם צריכה להסתכל על המציאות המתהווה הזאת בעיניים מפוכחות. בתור מדינה שמחשיבה את עצמה כחלק מהגוש המערבי הנלחם באיראן ושלוחותיה באזור, עלינו להבין שמוסקבה כבר אינה מחויבת לאותם אינטרסים שחלקנו פעם, ושהיא מסייעת באופן פעיל לטבעת האש האיראנית סביבנו. במצב כזה, אין לנו פריווילגיה להתעלם מהאפשרות שכל נוכחות רוסית בהכרח תסייע לאויבינו. למעשה, הרוסים הפכו במידה רבה לגורם עוין, אולי אפילו יריב, שיש לנקוט מולה בזהירות רבה וגדולה. במקביל, יש להבהיר לקרמלין בצינורות שונות כי כל המשך של מעורבות צבאית באזור, ישירה או באמצעות סיוע לחות'ים ולחיזבאללה, עלולה לעלות לו במחיר כולל פעולות צבאיות בסוריה, באופן שיערערו את המעמד הרוסי שם.

בוודאי שאסור לישראל לתת לרוסים פרס על הפעילות מערערת הסדר שלהם. בשום מצב אין לייעד למוסקבה כעת תפקיד בהסדרה בצפון וגם לא בעזה. הרי אם נמצאו כלי נשק רוסים בלבנון עוד לפני שהכוחות של הקרמלין ממש היו שם, אין לדעת מה יגיע למדינה כשהיא מתבססת שם כגורם משמעותי. באותה מידה, הרוסים לא יכולים לשמש מתווכים הוגנים בין ישראל לאיראן, מדינה שהיא פיתחה בה כיום תלות גדולה במיוחד. המציאות האזורית אחרי 7 באוקטובר שונה, ואנו פועלים במחיר דמים כבד כדי להטות אותה לטובתנו. אסור לנו ליפול שנית בפח ולאפשר לגורמים עוינים להיות חלק ממנה.

המאמר פורסם במקור ראשון, בתאריך 26.11.2024.

הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.